

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

**«Κοιτώντας το χθες με μάτια του σήμερα στη λογοτεχνία
και την ιστορία»**

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΡΜΠΑΝΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνια 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Κοιτώντας το χθες με μάτια του σήμερα στη λογοτεχνία και την ιστορία

Δημιουργός

Παρασκευή Σαρμπάνη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Λυκείου

Χρονολογία

Ιούλιος 2014

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

I. Φιλολογικής ζώνης

Ιστορία

Χρονική διάρκεια

8 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής

II. Εικονικός χώρος: ψηφιακή τάξη.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Σε ένα σενάριο το οποίο χρησιμοποιεί την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, η σχετική εξοικείωση των μαθητών και του εκπαιδευτικού αποτελεί προφανώς προϋπόθεση.

Από την άλλη η άσκηση των μαθητών σε δεξιότητες συνεργασίας και λήψης πρωτοβουλιών μέσα στο πλαίσιο της ομάδας αποτελούν συγχρόνως στόχο του σεναρίου και η έλλειψη σχετικής εμπειρίας δε θεωρούμε ότι θα αποτελέσει ανυπέρβλητο εμπόδιο για την επίτευξη των άλλων στόχων του. Τυχόν απειρία των μαθητών και του εκπαιδευτικού μπορεί να αντιμετωπιστεί με προσαρμογές ως προς τον αριθμό των μελών σε κάθε ομάδα και ως προς τον βαθμό παρέμβασης του διδάσκοντα. Εργαστήριο με προβολικό μηχάνημα και ηλεκτρονικούς υπολογιστές ανάλογους με τον αριθμό των ομάδων καθώς και σύνδεση στο διαδίκτυο και εγκατεστημένες τις συνήθεις εφαρμογές γραφείου (πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένων και πρόγραμμα παρουσιάσεων) θα χρειαστεί σε όλες τις φάσεις της εργασίας μας. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι εξοικειωμένος με την τεχνική πλευρά του σεναρίου και αντίστοιχα θεωρείται δεδομένο πως οι μαθητές έχουν μια σχετική εξοικείωση με το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου, καθώς και την αναζήτηση στο διαδίκτυο. Ως προς το τελευταίο πάντως, συγκαταλέγεται μεταξύ των στόχων του σεναρίου μια πιο επισταμένη άσκηση των μαθητών σε δεξιότητες αξιολόγησης ιστοσελίδων.

Για τη συγκέντρωση του υλικού που παράγουν οι μαθητές στη διάρκεια της εργασίας τους χρησιμοποιείται η ψηφιακή τάξη edmodo, την οποία θα κατασκευάσει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός. Τόσο η κατασκευή όσο και η χρήση της είναι εξαιρετικά απλές και το περιβάλλον διεπαφής ακολουθεί πρότυπα τα οποία είναι κατά πάσα πιθανότητα εξαιρετικά γνώριμα στους μαθητές, επομένως δε θεωρούμε ότι θα αποτελέσει πρόβλημα η ενσωμάτωσή της στη διδασκαλία. Θεωρείται πάντως σκόπιμο πριν το ξεκίνημα του σεναρίου να γίνει η σχετική ξενάγηση από τον εκπαιδευτικό στο περιβάλλον της ψηφιακής τάξης, καθώς και η εγγραφή των μαθητών στην πλατφόρμα. Εξυπακούεται πως η εφαρμογή του σεναρίου μπορεί να μεταφερθεί σε όποιο άλλο περιβάλλον αισθάνονται εκπαιδευτικός και μαθητές περισσότεροι εξοικειωμένοι.

Οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής που χρησιμοποιούνται στην τελευταία φάση του σεναρίου εφαρμόζονται περισσότερο αποτελεσματικά με ομάδες μαθητών που έχουν σχετική προπαιδεία και έχουν προηγουμένως ασκηθεί σε απλούστερες ασκήσεις. Και πάλι όμως, αν αυτό δεν ισχύει, δε θεωρείται ανυπέρβλητο εμπόδιο για την ολοκλήρωση της δραστηριότητας και την εξυπηρέτηση των σχετικών στόχων.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόταση του σεναρίου είναι να εξεταστούν από κοινού αποσπάσματα από ιστορικά μυθιστορήματα που τοποθετούνται στο Βυζάντιο με ιστοριογραφικά κείμενα που ασχολούνται με την περίοδο αυτή, κυρίως κείμενα που προέρχονται από τα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας. Στόχος είναι να αναδειχθεί ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει το παρελθόν κάθε κείμενο –το λογοτεχνικό από τη μια και το ιστοριογραφικό από την άλλη–, καθώς και οι διαφορετικές σε κάθε περίπτωση προτεραιότητες και στοχεύσεις. Συγχρόνως το σενάριο ενδιαφέρεται να αναδείξει και να εξερευνήσει τις προβολές του παρόντος πάνω στο βυζαντινό παρελθόν τις οποίες επιχειρούν τόσο τα λογοτεχνικά όσο και τα ιστορικά κείμενα.

Οι μαθητές, δουλεύοντας κατά κύριο λόγο σε ομάδες, συνάγουν τα χαρακτηριστικά του γραμματειακού είδους του ιστορικού μυθιστορήματος με βάση τα αποσπάσματα που μελετούν και στη συνέχεια επαληθεύουν τις εικασίες τους σε θεωρητικά κείμενα. Στο τελευταίο τμήμα της κυρίως φάσης οι μαθητές καλούνται να ασκηθούν στην εφαρμογή συγκεκριμένων κριτηρίων ως προς την αξιολόγηση

ιστοσελίδων με ιστορικό περιεχόμενο. Το σενάριο κλείνει με τη δημιουργία κειμένων δημιουργικής γραφής από τους ίδιους τους μαθητές, κείμενα που θα αξιοποιούν τις συμβάσεις του ιστορικού μυθιστορήματος.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Από αρκετούς μελετητές το ιστορικό μυθιστόρημα θεωρήθηκε ότι έχει εγγενείς αδυναμίες οι οποίες περιορίζουν τη λογοτεχνική του αξία. Συγχρόνως υπήρξε από τη γένεσή του ένα γραμματειακό είδος με μεγάλη λαϊκή δημοφιλία και τέτοιο παραμένει και σήμερα: από τα ιστορικά μυθιστορήματα που κατακλύζουν τις προθήκες των βιβλιοπωλείων αλλά και ως τους 300 και το *Περλ Χάρμπορ*, ταινίες που, αν και ανήκουν σε διαφορετική καλλιτεχνική γλώσσα, συγγενεύουν με το γραμματειακό είδος που μας απασχολεί εδώ. Τι είναι αυτό που αναζητούν συγγραφείς και αναγνώστες στο παρελθόν: την καταφυγή σε ένα περασμένο άρα ασφαλές παρελθόν; Την αναβίωση στιγμών του παρελθόντος έτσι όπως τις «διαβάζουμε» σήμερα – στιγμές ένδοξης, περίλαμπρες, στιγμές που δικαιώνουν και αναβαπτίζουν το παρόν; Την ερμηνεία του παρόντος μέσα από τις αναλογίες με το παρελθόν; Τη διατύπωση υπαρξιακών ερωτημάτων σχετικά με τον ρόλο της ιστορίας στη ζωή ανθρώπων και κοινωνιών; Ή τέλος αναζητούν ό,τι και σε ένα μυθιστόρημα που δεν είναι ιστορικό;

Από την άλλη, η ιστορική πληροφορία ή μάλλον, πολύ ευρύτερα, ο λόγος περί ιστορίας είναι περισσότερο άφθονος και πολύ περισσότερο «αποκεντρωμένος» απ' ό,τι στο παρελθόν: εκτός από την ακαδημαϊκή ιστορία και τη διαφορετικής στόχευσης παραφυσάδα της, τη σχολική ιστορία, η ιστορική πληροφορία αντλείται σήμερα από τα τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ, τα μη ακαδημαϊκά άρθρα στον τύπο, τις αφιερωματικές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, τις εκθέσεις στα μουσεία, τις ταινίες, τα ιστορικά μυθιστορήματα, τις τελετές αναβίωσης του παρελθόντος, τους δημόσιους εορτασμούς και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια που εμπνέονται από γεγονότα του παρελθόντος. Χωρίς αυτό να επισημαίνεται ως πρόβλημα, είναι πάντως μια

διαφορετική πρόκληση, για την οποία θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι οι μαθητές μας. Το διαδίκτυο τονίζει ακόμη περισσότερο την πραγματικότητα αυτή, παράγοντας και αναπαράγοντας ιστορικό λόγο με τρόπο πολυσχιδή και πολυπρισματικό.

Τα ερωτήματα που αναφέρονται παραπάνω υπήρχαν κατά νου στη διάρκεια της δημιουργίας αυτού του σεναρίου: πού συναντιούνται η ιστορία με τη λογοτεχνία; Ποια είναι τα δικαιώματα της μιας έναντι της άλλης; Με ποιον τρόπο καθεμιά θέτει τα δικά της όρια και τους δικούς της στόχους; Με ποιον τρόπο η μια επηρεάζει την άλλη;

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο επιδιώκεται οι μαθητές να κατανοήσουν ότι:

- η διερεύνηση του παρελθόντος προτάσσει το αίτημα για αντικειμενικότητα χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως ο μελετητής της ιστορίας –είτε ως συγγραφέας είτε ως αναγνώστης– απαλλάσσεται από την υποκειμενικότητά του
- οι άνθρωποι του παρελθόντος δεν είναι χάρτινες καρικατούρες φτιαγμένες από χρονολογίες, αίτια και συνέπειες αλλά υπήρξαν και αυτοί άνθρωποι με τα δικά τους συναισθήματα, σκέψεις, επιθυμίες, πάθη.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο επιδιώκεται οι μαθητές:

- να κωδικοποιήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά των ιστορικών μυθιστορημάτων: χρονική απόσταση από τα γεγονότα, δευτερεύον ή πλαστό πρόσωπο σε θέση πρωταγωνιστή (ενίοτε και αφηγητή), προσπάθεια για ιστορική πιστότητα, αποτύπωση των ιδιαιτεροτήτων του παρελθόντος, επηρεασμός των κεντρικών χαρακτήρων και της αφήγησης από τα ιστορικά γεγονότα

- να συνειδητοποιήσουν πως στο ιστορικό μυθιστόρημα ο συγγραφέας επιχειρεί τη δική του προσωπική ανάγνωση της ιστορίας.

Γνώσεις για την ιστορία

Με το σενάριο επιδιώκεται οι μαθητές:

- να προβληματιστούν σχετικά με το ότι και στα ιστοριογραφικά κείμενα υπάρχει επιλεκτική χρήση και ερμηνεία των πηγών καθώς και ένας συγκεκριμένος αφηγητής με προσωπική οπτική γωνία επί των γεγονότων τα οποία αφηγείται
- να προβληματιστούν σχετικά με την αντικειμενικότητα και την υποκειμενικότητα του ιστοριογραφικού κειμένου
- να αντιμετωπίσουν κριτικά το σχολικό εγχειρίδιο της ιστορίας
- να υιοθετήσουν συγκεκριμένα κριτήρια για την αξιολόγηση των ιστορικών πληροφοριών που εντοπίζουν στο διαδίκτυο: ταυτότητα και στόχος του δημιουργού της ιστοσελίδας, τεκμηρίωση των παρεχόμενων πληροφοριών, δυνατότητα επικοινωνίας με τον δημιουργό της ιστοσελίδας και σχολιασμού του περιεχομένου, ενημερότητα και επικαιρότητα της ιστοσελίδας, ευκολία πλοήγησης.

Γραμματισμοί

- Να μπορούν να εντοπίζουν και να σχολιάζουν τον ιστορικό χώρο και χρόνο ενός ιστορικού μυθιστορήματος, τον αφηγητή και τον τρόπο που η ταυτότητά του επηρεάζει την αφήγηση
- να μπορούν να εντοπίζουν σε ένα ιστορικό μυθιστόρημα τα στοιχεία εκείνα τα οποία στηρίζονται σε ιστορική τεκμηρίωση και τα στοιχεία εκείνα στα οποία έχει παρέμβει η δημιουργική φαντασία του συγγραφέα
- να μπορούν να μετασχηματίσουν μια ιστοριογραφική αφήγηση σε μυθοπλαστική αφήγηση, πειραματιζόμενοι με τεχνικές της δημιουργικής γραφής και ακολουθώντας τις συμβάσεις του ιστορικού μυθιστορήματος

- να μπορούν να εφαρμόζουν συγκεκριμένα κριτήρια για την αξιολόγηση των ιστοσελίδων με ιστορικές πληροφορίες.

Διδακτικές πρακτικές

Το σενάριο μοιράζεται μεταξύ εργασίας σε ομάδες και συζήτησης της ολομέλειας. Οι μαθητές, οργανωμένοι σε τριμελείς ομάδες, αναλαμβάνουν να μελετήσουν λογοτεχνικά κείμενα και ιστοσελίδες με ιστορικό περιεχόμενο και να συνάγουν τα δικά τους συμπεράσματα από τη μελέτη αυτή. Αναμένεται με τον τρόπο αυτό να ασκήσουν τις δεξιότητές τους από τη μια στην προσωπικά κατευθυνόμενη –χωρίς τη διαμεσολάβηση του διδάσκοντα ή τουλάχιστον με μικρή μόνο παρέμβασή του– οικοδόμηση της γνώσης και από την άλλη στη συνεργασία και την ανάληψη πρωτοβουλιών στο πλαίσιο μιας ομάδας.

Στη συζήτηση της ολομέλειας καλλιεργείται ο προφορικός λόγος των παιδιών και ενθαρρύνονται να διατυπώσουν όσο το δυνατόν στέρεη επιχειρηματολογία, να μάθουν να διαφωνούν, να υπερασπίζονται δημόσια τη δική τους θέση, να ακούν προσεκτικά τις απόψεις των άλλων, να ανασκευάζουν τις θέσεις τους, αν πειστούν από τον λόγο των συνομιλητών τους.

Καλούνται να παράγουν κείμενα, είτε ομαδικά είτε –στην τελευταία φάση– και ατομικά, τα οποία είτε εξερευνούν αποσπάσματα ιστορικών μυθιστορημάτων επιχειρώντας μια θεωρητική προσέγγιση του είδους είτε αποτελούν δημιουργικές, μυθοπλαστικές αποδόσεις ιστοριογραφικών κειμένων: και στις δύο περιπτώσεις ο στόχος που υπηρετείται αφορά τη γνωριμία με το γραμματειακό είδος των ιστορικών μυθιστορημάτων και την ερμηνεία του κειμένου υπό το πρίσμα του ιστορικού πλαισίου τόσο των εξιστορούμενων γεγονότων όσο και της ίδιας της συγγραφής.

Σε όλες τις φάσεις ο ρόλος του διδάσκοντα είναι όσο περισσότερο διακριτικός επιτρέπει η εμπειρία της ομάδας στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Παρεμβαίνει όπου του ζητηθεί αλλά και για να δώσει νέες, βαθύτερες προεκτάσεις, αν θεωρεί ότι οι μαθητές μπορούν να ανταποκριθούν. Λαμβάνει τον ρόλο του κριτικού αναγνώστη

ή ακροατή και επιμένει στα σημεία εκείνα τα οποία ο γραπτός ή προφορικός λόγος των παιδιών δεν τεκμηριώνει επαρκώς. Κυρίως όμως αυτοπεριορίζεται, ώστε να αφήσει τον πρωταγωνιστικό ρόλο στους ίδιους τους μαθητές: είτε κατά την εξερεύνηση της νέας γνώσης είτε κατά τον σχολιασμό των απόψεων των άλλων ομάδων, στόχος είναι να αναλάβουν πρωτοβουλία τα ίδια τα παιδιά.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το σενάριο αυτό ξεκίνησε από τη διαπίστωση της συνεχούς παρουσίας του ιστορικού μυθιστορήματος στην ελληνική λογοτεχνία: από την έκδοση του *Ο αυθέντης του Μορέως* του Ραγκαβή το 1850 έως τους δέκα τίτλους ιστορικών μυθιστορημάτων που εκδόθηκαν ήδη από το ξεκίνημα του 2014 σύμφωνα με τη βάση της [Βιβλιονέτ](#), το ιστορικό μυθιστόρημα ως είδος κατέχει μόνιμη θέση στις προθήκες των βιβλιοπωλείων. Ας σημειωθεί πάντως πως η θεματική αξιοποίηση του παρελθόντος δεν αποτελεί αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο: το βραβείο Booker για το 2009 και το 2012 δόθηκε στη Χίλαρυ Μαντέλ, της οποίας και τα δύο βραβευθέντα [μυθιστορήματα](#) τοποθετούνται στην Αγγλία των Τυδώρ.

Η σχέση όμως με το παρελθόν και την ιστορία –έτσι όπως τη διαπραγματευόμαστε μέσα και από τη λογοτεχνία– είναι ένα ζήτημα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τωρινή συγκυρία, και μάλιστα την ελληνική. Σε περιόδους κρίσης, ανακατατάξεων, υπαρξιακής επανερμηνεύσης του συλλογικού εαυτού η ελληνική κοινωνία συστηματικά στρέφεται προς το παρελθόν και «το ιστορικό μυθιστόρημα βοηθά στην αναζήτηση του χαμένου υποκείμενου και της συλλογικής συνείδησης, αποτεινόμενο στο αναγκαστικά κατασκευασμένο παρελθόν» (Κοσμάς 2002).

Από την άλλη, το Βυζάντιο είναι μια περίοδος στην οποία οι προβολές του εκάστοτε παρόντος είναι εντονότερες περισσότερο ίσως και από την αρχαιότητα: συχνά μοιάζει καταδικασμένο να φέρει το βάρος της απόδειξης για το αδιάλειπτο

συνεχές του ελληνισμού και να καταξιώνεται αποκλειστικά ως ο κρίκος μεταξύ αρχαιότητας και νεότερου ελληνισμού. Πολλές φορές δεν του αναγνωρίζεται καν ο εξωτικός χαρακτήρας με τον οποίο είναι έστω ενδεδυμένοι οι δυτικοί μεσαιωνικοί χρόνοι· μένει στους μαθητές μας η θολή ανάμνηση μιας περιόδου, από την οποία διασώζονται τις περισσότερες φορές δυο ονόματα Κωνσταντίνων, του πρώτου και του τελευταίου, ο ρυθμιστικός ρόλος της Εκκλησίας κι ένας μακρύς κατάλογος εξωτερικών εχθρών: Άραβες, Σλάβοι, Βούλγαροι, Σελτζούκοι, Οθωμανοί, το Βυζάντιο για την ελληνική εκπαίδευση αποτελεί καταρχάς ένα προνομιακό πεδίο για την κατασκευή του Άλλου. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά κάνουν την ενασχόληση με ιστορικά μυθιστορήματα που τοποθετούνται στο Βυζάντιο εξαιρετικά προκλητική και ενδιαφέρουσα.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το ιστορικό μυθιστόρημα δεν εντάσσεται ως ξεχωριστή θεματική ενότητα στο ισχύον [Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών](#) για τη λογοτεχνία, ενώ και μέσα στο σχολικό εγχειρίδιο λογοτεχνίας της Β΄ Λυκείου δεν περιέχεται κάποιο τέτοιο απόσπασμα. Το ιστορικό μυθιστόρημα στη νεοελληνική λογοτεχνία έχει συνδεθεί ιδιαίτερα τόσο με τον ρομαντισμό και την Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή όσο και με τον ρεαλισμό και στη συνέχεια με τη γενιά του 1930 που χρησιμοποίησε το είδος ως πεδίο έκφρασης των προβληματισμών τους σχετικά με την ελληνικότητα (Χατζηγεωργίου 2007). Όλες οι παραπάνω περίοδοι εντάσσονται στο πλαίσιο της γραμματολογικής προσέγγισης που ακολουθεί η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο λύκειο σύμφωνα με το ισχύον πρόγραμμα σπουδών.

Από την άλλη ένα από τα βασικά ενδιαφέροντα του παρόντος σεναρίου, η σχέση του παρόντος με το παρελθόν –είτε πρόκειται για το παρελθόν όπως το μελετά η ιστοριογραφία είτε για το παρελθόν όπως το συλλαμβάνει η λογοτεχνία–, διατυπώνεται και μέσα στο [Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών](#) για την Ιστορία: Οι μαθητές αναμένεται «να καταστούν ικανοί, μέσα από τη γνώση του παρελθόντος,

να κατανοήσουν το παρόν, να στοχαστούν για τα προβλήματα του και να προγραμματίσουν υπεύθυνα το μέλλον τους». Κι αν λάβουμε υπόψη έναν άλλο στόχο του προγράμματος σπουδών για την ιστορία, ότι δηλαδή αναμένεται οι μαθητές «να κατανοήσουν ότι η Ιστοριογραφία είναι “ανακατασκευή” του παρελθόντος, ότι βασίζεται σε πηγές και ότι συνιστά επιλεκτική διαδικασία» και σκεφτούμε συγχρόνως και τη Μεταϊστορία του Hayden White που θεωρεί πως οι κανόνες της ιστοριογραφικής αφήγησης είναι ίδιοι με αυτούς της λογοτεχνικής αφήγησης, τότε υπάρχει πεδίο πρόσφορο για μια συνανάγνωση ιστοριογραφικών αφηγήσεων και ιστορικής μυθοπλασίας.

Ο προβληματισμός που έχει διατυπωθεί σχετικά με τα ιστορικά μυθιστορήματα που έχουν γραφτεί και στα ελληνικά από τη δεκαετία του 1990 και μετά, τα οποία θέτουν το ερώτημα «όχι ποια είναι η ιστορική πραγματικότητα και πώς μπορεί να αποδοθεί πειστικά, αλλά τι είναι, πώς και από ποιον κατασκευάζεται η πραγματικότητα που παρουσιάζεται ως η αληθινή, ένα ερώτημα οντολογικής φύσης που θέτει τον προβληματισμό για τα όρια και την ιδιότητα της ιστορικής λογοτεχνίας και της επιστημονικής ιστορίας» (Κοσμάς 2004) υπήρχε επίσης κατά νου στη διάρκεια της δημιουργίας του σεναρίου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Η πρόθεση για διαθεματική προσέγγιση και η συνεξέταση του θέματος μέσα από το πρίσμα και της ιστορίας έδειξε την κατεύθυνση προς την οποία θα κινηθεί το σενάριο ως προς την αξιοποίηση των ΤΠΕ: το ελληνικό διαδίκτυο είναι χώρος όπου παρεπιδημούν διάφορες περιθωριακές απόψεις σχετικά με την ελληνική ιστορία, σε τέτοιο μάλιστα σημείο που αυτού του είδους οι ιστοσελίδες καθόλου δεν αποτελούν νησίδα ανορθολογισμού αλλά αντίθετα έναν κανόνα που διεκδικεί την πρωτοκαθεδρία στο ελληνικό διαδίκτυο, κανόνα ενισχυμένο και από την περιορισμένη κατά βάση παρουσία θεσμοθετημένων φορέων ενός πιο μετριοπαθούς και υπεύθυνου ιστορικού λόγου. Στις μαθητικές εργασίες ιστορίας εμφανίζονται

άκριτα –όταν εμφανίζονται– παραπομπές σε αμφισβητούμενες πηγές, οι οποίες δεν έχουν περάσει από κανενός είδους φιλτράρισμα. Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως αυτού του είδους ο ιστορικός λόγος –εθνικιστικός, ανορθολογικός, συνωμοσιολογικός, εσωστρεφής, χωρίς καμία αυτοσυνειδησία της υποκειμενικότητάς του–, που βρήκε στο διαδίκτυο τον ιδανικό χώρο για να φύεται ανεξέλεγκτα, αποτελεί το κυρίαρχο παράδειγμα για τους μαθητές μας. Πέρα λοιπόν από τη χρήση άλλων τεχνολογικών εργαλείων που χρησιμοποιούνται στο σενάριο –χρήση που περιορίζεται σε εργαλειακό ρόλο–, προκρίνεται ως σημαντικότερος ο στόχος να ασκηθούν οι μαθητές στην εφαρμογή συγκεκριμένων κριτηρίων ως προς την αξιολόγηση των ιστοσελίδων με ιστορικές πληροφορίες που συναντούν στο διαδίκτυο.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων:

—

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων:

Αγαπητός, Π. 2007. *Το εβένινο λαούτο* (αποσπάσματα). Αθήνα: Άγρα.

Δούκα, Μ. 2007. *Ένας σκούφος από πορφύρα* (αποσπάσματα). Αθήνα: Πατάκης.

Θεοδωρίδης, Π. 1992. *Το θεόπαιδο* (αποσπάσματα). Αθήνα: Κέδρος

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Μη λογοτεχνικά κείμενα

Ostrogorsky, G. 1993. *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. 3, 13-40. Αθήνα: Ιστορικές Εκδόσεις Στέφανος Βασιλόπουλος.

Herrin, J. 2008. *Τι είναι το Βυζάντιο*, 443- 460. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Ιστοσελίδες

Η [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για την ελληνική ιστορία

Απόσπασμα από το *Για την πατρίδα* της Πηνελόπης Δέλτα που φιλοξενείται ολόκληρο στη [Βικιθήκη](#)

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα: [«Πρόσωπα και θέματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας»](#)

[Βιβλιονέτ](#)

[Αφιέρωμα](#) της ιστοσελίδας [defencenet](#) στον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό

Ταινία

Jean-Jacques Annaud, *Το όνομα του ρόδου*, 1986 (5:47-10:13).

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α΄ φάση-πριν την ανάγνωση: δύο (2) ώρες (σχολικό εργαστήριο πληροφορικής)

1^η και 2^η ώρα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συγκεντρώνονται στο εργαστήριο της πληροφορικής και χωρίζονται σε τριμελείς ομάδες, ανάλογες με τον συνολικό αριθμό των παιδιών της τάξης: εργασία σε ομάδες θα υπάρξει πολύ περιορισμένα στην πρώτη φάση και οι δύο επόμενες ώρες θα αφιερωθούν κατά κύριο λόγο σε συζήτηση της ολομέλειας αλλά θεωρούμε πως είναι προσφορότερο να διευθετηθεί το ζήτημα της κατανομής από το ξεκίνημα ήδη της διδασκαλίας. Κριτήριο θα τεθεί αυτό που θεωρεί προσφορότερο ο διδάσκοντας για τη συγκεκριμένη ομάδα μαθητών, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη και τις επιθυμίες των ίδιων των παιδιών. Η διδασκαλία μπορεί να μεταφερθεί επίσης και στη σχολική αίθουσα για το πρώτο εισαγωγικό δίωρο, αν αυτή είναι εξοπλισμένη με διαδραστικό πίνακα.

Ενημερώνουμε τους μαθητές πως πρόκειται να παρακολουθήσουν σύντομο απόσπασμα από την ταινία «Το όνομα του Ρόδου», στην οποία ένας φραγκισκανός μοναχός προσπαθεί να εξιχνιάσει μια σειρά εγκλημάτων σε ένα ιταλικό μοναστήρι βενεδικτίνων. Στη φάση αυτή δεν ενημερώνουμε τους μαθητές πως η ταινία βασίζεται σε βιβλίο ούτε και δίνουμε περισσότερες πληροφορίες για την ταινία και

τους χαρακτήρες που εμφανίζονται σε αυτήν. Όταν ολοκληρώνεται το πεντάλεπτο απόσπασμα, ρωτούμε τα παιδιά σε ποια εποχή διαδραματίζεται η υπόθεση. Θεωρούμε βέβαιο πως θα λάβουμε την απάντηση ότι η δράση τοποθετείται στον Μεσαίωνα και ζητούμε στη συνέχεια από τα παιδιά να μας εντοπίσουν τα στοιχεία με τα οποία αποδίδεται το παρελθόν: η αμφίεση και η κόμμωση των δύο μοναχών που ανήκουν σε διαφορετικά μοναστικά τάγματα, η επίπλωση του κελιού, τα επιστημονικά όργανα τα οποία έχει στις αποσκευές του ο Γουλιέλμος, η αναφορά στην Ιερά Εξέταση και τους απεσταλμένους του Πάπα από τον ηγούμενο της Μονής. Ζητούμε να επιχειρήσουν να εξηγήσουν την έγνοια με την οποία κρύβει τα επιστημονικά όργανα ο Γουλιέλμος, μόλις ακούει κάποιον να πλησιάζει: ίσως τα παιδιά ανασύρουν από τις γενικές τους γνώσεις την καχυποψία που υπήρχε προς την επιστήμη από κάποιους θρησκευτικούς κύκλους στη διάρκεια του Μεσαίωνα.

Ρωτάμε επίσης πώς θα σχολίαζαν, πέρα από την προσπάθεια για πραγματολογική πιστότητα προς το μεσαιωνικό παρελθόν, τον τρόπο με τον οποίο ψυχογραφούνται στη σύντομη αυτή σκηνή τα τρία πρόσωπα που εμφανίζονται: ίσως κάποιος παρατηρήσει πως ο Γουλιέλμος του Μπάσκερβιλ –με την αυστηρή προσήλωση στη λογική ερμηνεία των φαινομένων– είναι πολύ πιο «μοντέρνος» από την εικόνα που έχουμε συνήθως κατά νου για τους ανθρώπους του Μεσαίωνα. Από την άλλη ο κρυψίνους, θεοφοβούμενος ηγούμενος και ο υπάκουος, υποτακτικός ακόλουθος του Γουλιέλμου ανταποκρίνονται πιο εύκολα στην εικόνα που έχουμε για την περίοδο αυτή. Ενημερώνουμε τα παιδιά πως ένας από τους πιο έγκριτους μεσαιωνολόγους, ο Ζακ Λε Γκοφ, είχε συνεργαστεί ως ειδικός επιστημονικός σύμβουλος στην ταινία, ώστε να εξασφαλιστεί υψηλός βαθμός πιστότητας στην αποτύπωση του παρελθόντος, και ρωτούμε σε ποιο κινηματογραφικό είδος θα κατέτασσαν την ταινία: υποθέτουμε πως οι απαντήσεις θα μοιραστούν μεταξύ ταινίας μυστηρίου και ιστορικής ταινίας.

Στο σημείο αυτό ενημερώνουμε τα παιδιά –αν δεν έχει ήδη επισημανθεί από κάποιον μαθητή– ότι η ταινία βασίζεται σε ένα διάσημο μυθιστόρημα του Ουμπέρτο

Έκο που εκδόθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Δε θεωρούμε πως εξυπηρετεί τους στόχους του σεναρίου να συζητηθεί εδώ η ιδιαιτερότητα του βιβλίου και ζητούμε απλώς από τα παιδιά να το κατατάξουν σε κάποιο γραμματειακό είδος: θεωρούμε βέβαια πως θα ακουστεί ο όρος «ιστορικό μυθιστόρημα» αλλά δεν επιμένουμε περισσότερο προς το παρόν. Στο σημείο αυτό υπάρχει βέβαια το παράδοξο ότι ζητούμε από τα παιδιά να ορίσουν ένα είδος του οποίου η χαρτογράφηση αποτελεί τον βασικό ίσως στόχο του σεναρίου. Θεωρούμε όμως πως το ιστορικό μυθιστόρημα είναι τόσο διαδεδομένο που τα παιδιά θα είναι σε θέση να χαρακτηρίσουν το κείμενο του Έκο, με γνώμονα ότι τοποθετείται στο απώτατο παρελθόν και μόνο. Με την εξειδίκευση του όρου και την εξακρίβωση των χαρακτηριστικών του θα ασχοληθούμε στη συνέχεια. Κάπου εδώ τελειώνει η πρώτη ώρα και ενημερώνουμε λοιπόν τους μαθητές πως τις επόμενες ώρες θα ασχοληθούμε με το ιστορικό μυθιστόρημα.

Ξεκινούμε τη δεύτερη εισαγωγική ώρα δείχνοντας στην οθόνη του προβολικού μηχανήματος τον πίνακα του Άλμπερτ Άλντορφερ [«Η μάχη του Αλέξανδρου στην Ισσό»](#). Επισημαίνουμε στους μαθητές ότι ο πίνακας μοιράζεται με τα προηγούμενα καλλιτεχνικά δείγματα το ιστορικό θέμα και τους πληροφορούμε ότι χρονολογείται στο 1529. Στη συνέχεια ζητούμε να τον περιγράψουν επιμένοντας στο θέμα και στον τρόπο με τον οποίο ο ζωγράφος το αποδίδει. Εύκολα τα παιδιά θα επισημάνουν πως τόσο οι μακεδόνες στρατιώτες όσο και οι Πέρσες αποδίδονται ως σύγχρονοι του ζωγράφου, οι μεν ως ευρωπαίοι σιδηρόφρακτοι ιππότες, οι δε Πέρσες ως οθωμανοί πολεμιστές. Ζητούμε από τα παιδιά να σχολιάσουν τον αναχρονισμό αυτόν: σε περίπτωση που τα παιδιά δυσκολεύονται να προσφέρουν κάποια πειστική εξήγηση, βοηθούμε αναφέροντας ότι την ίδια χρονιά ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής είχε ηττηθεί στη διάρκεια της πολιορκίας της Βιέννης και ζητούμε να εξηγήσουν την επιλογή του ζωγράφου υπό το πρίσμα της καινούργιας αυτής πληροφορίας. Πιστεύουμε ότι τα παιδιά δε θα δυσκολευτούν να καταλήξουν ότι ο ζωγράφος με τον αναχρονισμό αυτόν αναφέρεται στη δική του εποχή, κάνει μια παραλληλία μεταξύ

της εποχής του και της σύγκρουσης με τους Οθωμανούς από τη μια και της σύγκρουσης του Αλέξανδρου με τους Πέρσες από την άλλη. Επισημαίνουμε ένα ακόμη σημείο το οποίο έχει να κάνει με τις ιδιαίτερες ευαισθησίες της εποχής του ζωγράφου και το οποίο είναι μάλλον απίθανο να μπορούν να σχολιάσουν οι μαθητές από μόνοι τους: ένας έντονα θρησκευτικός τόνος που διαπερνά τον πίνακα και είναι κυρίως εμφανής στη φορτισμένη απόδοση του ουρανού σχετίζεται με προφητείες της εποχής του Αλντόρφερ περί επικείμενης Αποκάλυψης. Συνοψίζουμε λοιπόν πως ο ιστορικός πίνακας μιλάει περισσότερο για το παρόν του ζωγράφου και της κοινωνίας στην οποία ανήκει παρά για το αρχαίο παρελθόν, ή μάλλον βλέπει το παρελθόν μέσα από τα μάτια του παρόντος.

Ρωτάμε επίσης τα παιδιά αν γνωρίζουν κάποια ταινία ή –παρ’ ελπίδα– βιβλίο για το οποίο θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι ισχύει η παραπάνω επισήμανση. Αν οι μαθητές δεν έχουν να προτείνουν κάτι, μπορούμε, αξιοποιώντας μια ταινία που –αν δεν έχουν δει– σίγουρα πάντως γνωρίζουν όλα τα παιδιά, να αναφέρουμε την ταινία *300* και να θυμίσουμε τις κατηγορίες που είχαν ακουστεί από την πλευρά του Ιράν πως η ταινία σκοπίμως παρουσίαζε τους Πέρσες υπό ιδιαίτερα αρνητικό φως επιχειρώντας να δυσφημήσει τους Ιρανούς σε μια προπαγανδιστική προσπάθεια της αμερικανικής πολιτικής. Ανεξάρτητα από τη δόση αλήθειας που είχαν ή όχι οι κατηγορίες που εκτοξεύτηκαν από τη μια και την άλλη πλευρά, αυτό που μας ενδιαφέρει είναι πως για το συγκεκριμένο κινηματογραφικό έργο η ιστορία αναγνώστηκε μέσα από το πρίσμα του παρόντος.

Στο σημείο αυτό μπορούμε να ρωτήσουμε τα παιδιά αν γνωρίζουν την Πηνελόπη Δέλτα –πράγμα που θεωρούμε εξαιρετικά πιθανό– και τους παραπέμπουμε να διαβάσουν την περίληψη του έργου της *Για την πατρίδα* στη βάση της [Βιβλιονέτ](#) και το [κεφάλαιο KB’](#) (Η συνείδηση του ιερέα) που φιλοξενείται, όπως και τα υπόλοιπα του βιβλίου, στη [Βικιθήκη](#). Από τις διάφορες εκδόσεις οι οποίες αναφέρονται ζητούμε από τους μαθητές να βρουν πληροφορίες για τη χρονολογία της πρώτης έκδοσης. Δίνουμε στους μαθητές την οδηγία να διαβάσουν το κείμενο

προσπαθώντας να απαντήσουν ποιες είναι οι αξίες από τις οποίες εμφορούνται τα δυο πρόσωπα. Το συγκεκριμένο απόσπασμα προσφέρεται για να επισημάνουν τα παιδιά την υπέρτατη αξία την οποία αποδίδει η Δέλτα στην πατρίδα και τις θυσίες που είναι διατεθειμένοι να κάνουν οι χαρακτήρες στο όνομά της. Ζητούμε από τα παιδιά να σχολιάσουν το ισχυρό πάθος που αποπνέει η σκηνή της εξομολόγησης, τα έντονα συναισθήματα και των δύο ηρώων υπό το πρίσμα της χρονολογίας συγγραφής του έργου. Αν τα παιδιά δε γνωρίζουν τα σχετικά με τον Μακεδονικό Αγώνα, τους ενημερώνουμε με συντομία σχετικά, μην παραλείποντας και την προσωπική εμπλοκή της Δέλτα στο ζήτημα, και ζητούμε εκ νέου το σχόλιό τους. Καταλήγουμε λοιπόν και πάλι σε ένα παράδειγμα κειμένου που ξεκινά να αφηγηθεί το παρελθόν, κειμένου λογοτεχνικού αυτή τη φορά, αλλά με ματιά ισχυρά νοηματοδοτημένη από τους σύγχρονους του προβληματισμούς.

Ενδιαφέρον θα ήταν στο σημείο αυτό να τεθεί και το ερώτημα πώς η ανάγνωση που κάνουμε εμείς στο κείμενο της Δέλτα είναι επηρεασμένη από τη δική μας συγκυρία: έχει αλλάξει η έννοια της πατρίδας και η σχέση που διατηρούμε με αυτήν; Το καθήκον προς την πατρίδα επιβιώνει με τη σημασία που δίνει εδώ η Δέλτα ή έχει αντικατασταθεί (ή συμπληρωθεί) από άλλες έννοιες, όπως το καθήκον προς την πολιτική κοινότητα και την κοινωνία; Πώς μας φαίνονται σήμερα τα συναισθήματα και οι επιλογές των ηρώων της Δέλτα, καθώς διαβάζουμε τις περιπέτειές τους από την απόσταση της δικής μας εποχής; Αν όμως κρίνουμε ότι το χρονικό περιθώριο ή η ωριμότητα της ομάδας μας δεν επιτρέπει να τεθούν τέτοια ζητήματα, μπορούμε να προχωρήσουμε χωρίς αυτό να επηρεάζει τους στόχους που θέτει το σενάριο.

Πλησιάζοντας προς το τέλος και της δεύτερης ώρας ζητούμε από τα παιδιά να συμπυκνώσουν σε μερικές λέξεις την εικόνα που έχουν για το Βυζάντιο. Στην οθόνη του προβολικού μηχανήματος, το οποίο είναι συνδεδεμένο και με υπολογιστή, ανοίγουμε την διαδικτυακή εφαρμογή [tagxedo](http://tagxedo.com), με τη βοήθεια της οποίας δημιουργούμε συννεφώλεξο για το Βυζάντιο με τις λέξεις τις οποίες συνεισφέρουν οι μαθητές μας. Ζητούμε από τους μαθητές μας να σχολιάσουν την εικόνα που φαίνεται

να έχουν για την περίοδο αυτή, ποια όψη της δημόσιας ζωής φαίνεται να υπερισχύει, αν δίνεται η αίσθηση πως πρόκειται για έναν χώρο οικείο ή όχι στους μαθητές. Ρωτάμε από πού έχουν σχηματίσει την εικόνα αυτή: η σχολική ιστορία, επισκέψεις σε μουσεία, ντοκιμαντέρ, βιβλία, ταινίες, άλλα δείγματα της δημόσιας ιστορίας έχουν συντελέσει στη διαμόρφωση της εικόνας αυτής; Ρωτούμε τέλος ποια νιώθουν ότι είναι η προσωπική τους σχέση με την περίοδο αυτή: νιώθουν πως έχουν κάτι κοινό με τους ανθρώπους της εποχής εκείνης, τους συγκινεί κάτι από την περίοδο αυτή, θεωρούν πως υπάρχει κάποια επιβίωση της εποχής εκείνης στο σήμερα; Σκοπός της σύντομης αυτής συζήτησης είναι να οπτικοποιήσουν τη γενική εικόνα για την περίοδο αυτή της οποίας η λογοτεχνική αποτύπωση θα μας απασχολήσει τις επόμενες ώρες αλλά και να ευαισθητοποιηθούν στους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους διαμορφώνεται η εικόνα μας για το παρελθόν.

Ανακοινώνουμε τέλος στους μαθητές πως τις επόμενες ώρες θα ασχοληθούμε με ιστορικά μυθιστορήματα των οποίων η δράση τοποθετείται στο Βυζάντιο και αναθέτουμε τα προς ανάγνωση αποσπάσματα τα οποία πρέπει να έχουν διαβάσει πριν τη συνάντηση της επόμενης φοράς: απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα *Ένας σκούφος από πορφύρα* (σελ. 9-20). Επισημαίνουμε πως είναι σημαντικό να έχουν ολοκληρώσει την ανάγνωση μέχρι την επόμενη φορά, ώστε να μπορέσει να εργαστεί η ομάδα τους σε αυτά που θα τους ανατεθούν.

Β' φάση-ανάγνωση: τρεις (3) ώρες (σχολικό εργαστήριο πληροφορικής)

3^η ώρα

Σκοπός της ώρας αυτής αλλά και των δύο επόμενων είναι να κωδικοποιήσουν οι μαθητές τα χαρακτηριστικά του ιστορικού μυθιστορήματος. Σε όλη τη διάρκεια της δεύτερης φάσης δε θα εργαστούν παραγωγικά αλλά επαγωγικά: δε θα τους δοθούν εξ αρχής θεωρητικά κείμενα προς μελέτη για να τους ζητηθεί στη συνέχεια να επαληθεύσουν τη θεωρία στα αποσπάσματα που διάβασαν αλλά θα ακολουθήσουν την αντίστροφη πορεία. Με αφετηρία τις δικές τους παρατηρήσεις επί των κειμένων

θα επιχειρήσουν να συνοψίσουν τα γνωρίσματα των ιστορικών μυθιστορημάτων και θα επαληθεύσουν ή θα διαψεύσουν τις εικασίες τους στα θεωρητικά κείμενα τα οποία θα τους δοθούν στη συνέχεια. Από την ώρα αυτή και για τις δύο επόμενες οι μαθητές θα μελετούν διάφορες όψεις των ιστορικών μυθιστορημάτων εκκινώντας κάθε φορά από διαφορετικά αποσπάσματα. Τελικός στόχος η συγγραφή ενός σύντομου κειμένου σχετικά με το γραμματειακό αυτό είδος. Συγκεκριμένα την ώρα αυτή στόχος είναι να προχωρήσουν σε επισημάνσεις οι μαθητές ως προς τη σχέση των ιστορικών μυθιστορημάτων με τον χρόνο στον οποίο τοποθετείται η δράση και ως προς το πρόσωπο το οποίο τοποθετείται ως πρωταγωνιστής (ενίοτε και ως αφηγητής).

Το τελικό κείμενο τους θα ακολουθεί τις συμβάσεις μιας εργασίας ακαδημαϊκού τύπου και, εκ των πραγμάτων, εφόσον θα συντεθεί σταδιακά, θα χρειαστεί στο τέλος να επιστρέψουν στο κείμενό τους και να το επανεξετάσουν. Μπορούμε με αφορμή αυτό να επιστήσουμε την προσοχή των μαθητών μας στη ρευστότητα που αποτελεί χαρακτηριστικό των κειμένων που δημιουργούνται στα νέα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, στη δυνατότητα που αυτά προσφέρουν για βελτιώσεις και επανεξετάσεις του κειμένου και στην αντιμετώπιση του γραψίματος ως δυναμικής διαδικασίας. Η παρουσίαση των κειμένων αυτών θα γίνει στη διάρκεια της 6^{ης} ώρας, ενώ εν τω μεταξύ, στη διάρκεια της συγγραφής, τα κείμενα των ομάδων θα αναρτώνται στην ψηφιακή τάξη, όπου και θα σχολιάζονται από τον εκπαιδευτικό ή και μέλη των υπόλοιπων ομάδων. Το χρονοδιάγραμμα που περιγράφηκε παραπάνω λοιπόν και ο τρόπος εργασίας παρουσιάζεται στα παιδιά, πριν ξεκινήσουν να εργάζονται.

Στη συνέχεια τους παραπέμπουμε στο [φύλλο εργασίας 1](#) το οποίο βρίσκεται αναρτημένο στο [edmodo](#). Εκεί τους ζητείται καταρχάς να εντοπίσουν την περίοδο κατά την οποία διαδραματίζεται το απόσπασμα που διάβασαν. Τους προτρέπουμε να εκμεταλλευτούν τα στοιχεία που δίνει το ίδιο το κείμενο και να τα συνδυάσουν, αν χρειάζεται, με έρευνα στο διαδίκτυο για να καταλήξουν στη συγκεκριμένη περίοδο. Αν δεν τα καταφέρουν, προτείνουμε να βρουν τη βιβλιογραφική αναφορά στη βάση

της [Βιβλιονέτ](#) όπου δίνεται το οπισθόφυλλο της έκδοσης με στοιχεία και για την εποχή στην οποία αναφέρονται.

Στο φύλλο εργασίας ζητούμε από τα παιδιά να καταγράψουν με ποιους τρόπους αποδίδεται η περίοδος αυτή, ποιες είναι οι σχετικές πληροφορίες οι οποίες υπάρχουν μες στο λογοτεχνικό κείμενο, αν θεωρούν πως αποδίδεται με πιστότητα το ιστορικό περιεχόμενο, αν θεωρούν πως η πιστή αποτύπωση αποτέλεσε στόχο της συγγραφέας, τι ατμόσφαιρα δημιουργεί το σκηνικό αυτό το οποίο αξιοποιεί η συγγραφέας, αν και πώς επηρεάζει την αφήγηση της ιστορίας την οποία εξιστορεί. Ζητείται επίσης από τους μαθητές να επιχειρήσουν να επαληθεύσουν το ιστορικό σκηνικό ανατρέχοντας σε ιστοριογραφικά κείμενα: στο σχολικό εγχειρίδιο βυζαντινής ιστορίας και στην [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού που είναι αφιερωμένη στην ελληνική ιστορία.

Στο [φύλλο εργασίας 1](#) περιλαμβάνεται και παραπομπή σε σύντομο [απόσπασμα](#) από το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου *Οι νεκροί περιμένουν*. Ζητούμε από τα παιδιά να συζητήσουν μεταξύ τους αν το μυθιστόρημα αυτό εντάσσεται ή όχι στα ιστορικά: και εδώ θεματοποιείται η επίδραση της ιστορίας στη ζωή των ανθρώπων, και εδώ τα γεγονότα τοποθετούνται στο παρελθόν –που μάλιστα για τα παιδιά ίσως φαντάζει εξίσου άγνωστο με το Βυζάντιο–, είναι όμως το μυθιστόρημα αυτό ιστορικό; Ως προς τη σχέση του κειμένου με τον χρόνο ποιο είναι το κριτήριο που εντάσσει (ή αποκλείει) ένα μυθιστόρημα στο είδος των ιστορικών μυθιστορημάτων; Προφανώς στόχος εδώ είναι να παρατηρήσουν τα παιδιά πως στα ιστορικά μυθιστορήματα ο συγγραφέας αναλαμβάνει να αναπλάσει μια εποχή την οποία δεν έχει ζήσει και η οποία δεν ανήκει στην άμεση, βιωμένη ιστορική πραγματικότητα του. Η αντιπαραβολή με τα *Ματωμένα χώματα* γίνεται για να τονιστεί ακριβώς η σχέση του συγγραφέα με το ιστορικό παρελθόν (ή παρόν) το οποίο εξερευνά.

Στην παρουσίαση των εργασιών ή και όσο τα παιδιά εργάζονται, μπορούμε να τους θέσουμε το ζήτημα της ιστορικότητας του συγγραφέα και του αναγνώστη και να αντιπαραβάλλουμε την έννοια αυτή με το ζήτημα του χρονικού πλαισίου ενός

ιστορικού μυθιστορήματος: ένα κείμενο, η συγγραφή και η ανάγνωσή του εξίσου, ορίζονται από το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου γράφεται και διαβάζεται, η σχέση όμως που αναπτύσσει με το παρελθόν και την ιστορία ένα ιστορικό μυθιστόρημα είναι διαφορετική.

Στην προφορική παρουσίαση επίσης και αν η ομάδα των μαθητών με την οποία εργαζόμαστε είναι αρκετά ώριμη, μπορούμε να δώσουμε και ένα απόσπασμα από τον *Λαβύρινθο* του Πάνου Καρνέζη. Το μυθιστόρημα αυτό τοποθετείται επίσης στην εποχή της οπισθοχώρησης του ελληνικού στρατού από το μικρασιατικό μέτωπο και προφανώς ο συγγραφέας (γεννηθείς το 1968) δεν έχει ζήσει τα γεγονότα: ένα παρελθόν όμως τόσο κοντινό, ένα γεγονός τόσο κεντρικό για τη νεοελληνική ταυτότητα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ανήκει στο παρελθόν ή είναι ένα ιδιότυπο παρόν;

Στο [φύλλο εργασίας 1](#) ζητείται επίσης από τα παιδιά να εντοπίσουν και να περιγράψουν τον πρωταγωνιστή του κειμένου που μελέτησαν. Στην περίπτωση της Δούκα το ζήτημα είναι κάπως περίπλοκο, καθώς αφηγητής είναι μεν ένα δευτερεύον ιστορικό πρόσωπο, είναι όμως δύσκολο να πούμε αν αυτός είναι όντως και ο πρωταγωνιστής. Πρωταγωνιστής είναι ο Αλέξιος Κομνηνός; Μήπως γενικά η οικογένεια των Κομνηνών που βιώνει πάθη και δράματα τα χρόνια λίγο πριν και στη διάρκεια της βασιλείας του Αλέξιου; Πρωταγωνιστής είναι τελικά η Ιστορία και ο τρόπος με τον οποίο σημαδεύει τους ανθρώπους και τις επιλογές τους, θέμα άλλωστε που επανέρχεται συχνά στα κείμενα της Δούκα; Δεν περιμένουμε βέβαια από τους μαθητές να προχωρήσουν σε τέτοιου είδους διακρίσεις, το ζήτημα όμως ίσως προκύψει, ειδικά αν ίσως –όταν διαβάσουν και τα θεωρητικά κείμενα– κάποια παιδιά παρατηρήσουν πως το μυθιστόρημα της Δούκα ως προς το ζήτημα του πρωταγωνιστή ξεφεύγει από τον κανόνα των ιστορικών μυθιστορημάτων, όπου παρατηρείται «η επιλογή ως πρωταγωνιστή ενός πλαστού ή δευτερεύοντος ιστορικού προσώπου, αντιπροσωπευτικού των αξιών της εποχής, του έθνους ή της τάξης του, επιλογής που αφήνει περιθώριο στον συγγραφέα να το χειριστεί ελεύθερα» (Χατζηγεωργίου 2007).

Το γεγονός πως το μυθιστόρημα της Δούκα δίνει πρωταγωνιστικό ρόλο σε ιστορικά πρόσωπα και επομένως συγγενεύει ίσως και με τη μυθιστορηματική βιογραφία, αν δεν τεθεί από τα ίδια τα παιδιά κατά τη διάρκεια της συγγραφής του κειμένου τους, μπορεί να αξιοποιηθεί κατά την παρουσίαση με κατάλληλη ερώτηση από εμάς.

Δυσκολία ως προς τον σχεδιασμό της ώρας αυτής ήταν το γεγονός ότι έγινε προσπάθεια να υπηρετηθούν μεν οι στόχοι που τίθενται αλλά και να γίνει αυτό μέσα από την ανάγνωση ευσύνοπτου σχετικά αποσπάσματος, ώστε να μην προσκόψει η εφαρμογή του σεναρίου στην απροθυμία των παιδιών να διαβάσουν πιο εκτεταμένα κείμενα. Αν όμως πρόκειται για τάξη με μαθητές πιο έτοιμους να διαβάσουν εκτενέστερα κείμενα, τότε μπορεί η ανάγνωσή τους να εμπλουτιστεί και με κατάλληλα αποσπάσματα από τα ιστορικά μυθιστορήματα που θα χρησιμοποιηθούν τις επόμενες ώρες. Κάτι τέτοιο θα άρει και τη δυσκολία που προκύπτει από το κείμενο της Δούκα ως προς τον πρωταγωνιστή.

Η διδακτική ώρα ίσως δεν επαρκέσει στις περισσότερες ομάδες για την ολοκλήρωση αυτής της φάσης της εργασίας τους. Τους παροτρύνουμε να εκμεταλλευτούν κάποιο διαδικτυακό περιβάλλον συνεργατικής διαχείρισης κειμένων (π.χ. το Google Drive- για το οποίο πάντως απαιτείται δημιουργία λογαριασμού Gmail), ώστε να μπορούν να συνεργαστούν και ασύγχρονα. Εν πάση περιπτώσει ο χρονικός ορίζοντας παράδοσης της εργασίας είναι η 6^η ώρα του σεναρίου και αφήνουμε τις ίδιες τις ομάδες να διαχειριστούν το ζήτημα του χρόνου τους, ανάλογα βέβαια με την ταυτότητα και τις ιδιαιτερότητες κάθε ομάδας: όσο περισσότερο έμπειροι είναι οι μαθητές μας στον τρόπο αυτό εργασίας, τόσο περισσότερο θα πρέπει να υποχωρεί ο καθοδηγητικός μας ρόλος. Αναθέτουμε επίσης τα προς μελέτη κείμενα για την επόμενη φορά κι έτσι κλείνει η τρίτη ώρα του σεναρίου, επαναλαμβάνοντας τη σημασία που έχει να προσέλθουν και την επόμενη φορά έχοντας μελετήσει τα αποσπάσματα που τους ανατίθενται: αποσπάσματα από τον «Έναςσκούφος από πορφύρα» της Δούκα (σελ. 226-229, 284-286, 359-362, 367-368, 388, 407).

4^η ώρα

Σκοπός της ώρας αυτής είναι να προβληματιστούν οι μαθητές σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει το παρελθόν ο ιστορικός και ο λογοτέχνης αντιστοίχως. Παραπέμπουμε στο [φύλλο εργασίας 2](#) το οποίο βρίσκεται αναρτημένο στην ψηφιακή τάξη. Εκεί, συνοδευτικά προς το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα το οποίο διάβασαν οι μαθητές μετά τη συνάντηση της προηγούμενης φοράς, κατευθύνονται και στην αντίστοιχη ενότητα από την [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και τους δίνουμε σχετικά αποσπάσματα από δύο ιστοριογραφικά κείμενα: την *Ιστορία του βυζαντινού κράτους* του Ostrogorsky (σελ. 13-40) και το *Τι είναι το Βυζάντιο* της Τζούντιθ Χέριν (σελ. 443- 460). Ζητούμε από τα παιδιά να τα διαβάσουν και να προχωρήσουν στη συνέχεια στην επεξεργασία τους.

Η εργασία της ώρας αυτής ξεκινά από το λογοτεχνικό απόσπασμα: ζητούμε να σημειώσουν πάνω στο κείμενο τα σημεία εκείνα για τα οποία θεωρούν πως η συγγραφέας βασίστηκε στη μελέτη των πηγών και τα σημεία εκείνα τα οποία θεωρούν ότι συμπλήρωσε με τη δημιουργική της φαντασία. Περνώντας στη συνέχεια και στα ιστοριογραφικά κείμενα να συγκρίνουν τι θέτουν ως προτεραιότητα τα κείμενα, το λογοτεχνικό από τη μια και τα ιστοριογραφικά από την άλλη; Τι αποτελεί αντικείμενο μελέτης της ιστορίας και για ποια ζητήματα ενδιαφέρεται η λογοτεχνία; Πώς αντιμετωπίζει κάθε κείμενο τα πρόσωπα; Πώς αποδίδεται η Άννα Κομνηνή σε κάθε κείμενο; Τι ενδιαφέρει τον κάθε συγγραφέα σχετικά με το πρόσωπο αυτό; Διαφοροποιείται η εικόνα της έτσι όπως αποδίδεται σε κάθε κείμενο; Ποια εικόνα της βρίσκουν οι ίδιοι περισσότερο θελκτική και γιατί πιστεύουν ότι συμβαίνει αυτό; Με ποιους λεκτικούς τρόπους αποδίδονται γεγονότα ή χαρακτηρισμοί που συναντώνται και στα δύο είδη κειμένων; Διαφοροποιείται από κείμενο σε κείμενο ο τρόπος με τον οποίο αποδίδονται γεγονότα και χαρακτηρισμοί;

Συμπληρώνουν το κείμενο που ξεκίνησαν κατά την προηγούμενη συνάντηση με τα συμπεράσματά τους σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο ο λογοτέχνης προσεγγίζει το ιστορικό υλικό, τα ερωτήματα που θέτει σε αυτό και τις αποστάσεις που διεκδικεί

η λογοτεχνία από την ιστοριογραφία. Όπως και προηγουμένως, ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει όποτε αυτό του ζητηθεί, θέτει ερωτήματα που προωθούν την εργασία των ομάδων, αναδιατυπώνει τις κατευθύνσεις που τους δόθηκαν γραπτώς, αν διαπιστώσει ότι οι μαθητές δυσκολεύονται να προχωρήσουν, εμβαθύνει τα ερωτήματα σε ομάδες που φαίνονται από την πορεία της εργασίας τους πως μπορούν να κινηθούν πέρα από όσα έχουμε θέσει στόχο ως τώρα.

Η ώρα κλείνει και αναθέτουμε τα αποσπάσματα τα οποία πρέπει να έχουν διαβάσει οι μαθητές ως τη συνάντηση της επόμενης φοράς: δίνουμε [απόσπασμα](#) από το *Για την πατρίδα* της Πηνελόπης Δέλτα (Κεφάλαιο ΚΒ΄, «Η συνείδηση του Ιερέα»), επίσης αποσπάσματα από το *Θεόπαιδο* του Πάνου Θεοδωρίδη (σελ. 31-33) και *Το εβένινο λαούτο* του Παναγιώτη Αγαπητού (σελ. 72-75). Υπενθυμίζουμε ότι την επόμενη φορά θα ολοκληρωθεί αυτή η φάση της εργασίας μας και μαζί πρέπει να ολοκληρωθούν και τα δοκιμιακού τύπου κείμενα σχετικά με το ιστορικό μυθιστόρημα. Προτρέπουμε λοιπόν εκ νέου τους μαθητές να εργαστούν στο ενδιαμέσο διάστημα για να μπορέσουν να ολοκληρώσουν το κείμενό τους.

5^η ώρα

Σκοπός της ώρας αυτής είναι να διερευνηθεί από τους μαθητές ο τρόπος που επηρεάζει η συγχρονία του συγγραφέα τη θέαση του παρελθόντος. Παραπέμπουμε τους μαθητές στο φύλλο εργασίας 3 που βρίσκεται αναρτημένο στην ψηφιακή τάξη. Ζητούμε να σχολιάσουν τη σχέση παρόντος-παρελθόντος παρατηρώντας τα αποσπάσματα που διάβασαν στο μεσοδιάστημα από την προηγούμενη φορά. Συγχρόνως παραπέμπουμε στην [ενότητα](#) για τις σχέσεις Βουλγάρων και Βυζαντινών, την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Αράβων και Βυζαντινών καθώς και την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Λατίνων και Βυζαντινών κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο, που βρίσκονται στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, για να μπορέσουν οι μαθητές να έχουν μια γενική –έστω αυστηρά γεγονотоγραφική– αίσθηση της περιόδου.

Ερωτήσεις που μπορούν να βοηθήσουν τη συζήτηση των ομάδων και την εξαγωγή συμπερασμάτων βρίσκονται στο φύλλο εργασίας αλλά μπορεί και να

συμπληρωθούν προφορικά από τον εκπαιδευτικό. Εντοπίζουν κάποιες συγκεκριμένες αξίες και στάσεις να αναδεικνύονται μέσα στο κείμενο της Δέλτα; Εντοπίζουν κάτι αντίστοιχο στα άλλα κείμενα; Πώς αποτυπώνονται οι Βούλγαροι στο κείμενο της Δέλτα; Ποιες ιδιότητες τους αποδίδονται; Με ποιους λεκτικούς τρόπους γίνεται αυτό; Θέτουν τα κείμενα κάποιον στόχο ως προς την ιστορία και τον διδακτικό προς εμάς ρόλο της; Πώς διαβάζεται από την αναγνωστική ευαισθησία του σήμερα το κείμενο της Δέλτα; Αν ανατρέξουν και στην [ιστορία](#) της εποχής της Δέλτα, το κείμενό της διαβάζεται διαφορετικά; Θεωρούν πως στο κείμενο του Αγαπητού συμφωνεί η σχέση του Λέοντα με τον άραβα φίλο με την αποτύπωση των αραβοβυζαντινών σχέσεων στο σχολικό βιβλίο; Υπήρξαν ή όχι τέτοιου είδους σχέσεις; Ο τρόπος με τον οποίο αποδίδεται ο Γρόλλιος στο απόσπασμα από τον Θεοδωρίδη συμφωνεί με το ρητό περί καλύπτρας λατινικής που ειπώθηκε από τον Γεννάδιο την ίδια πάνω-κάτω εποχή κατά την οποία διαδραματίζονται και τα γεγονότα του *Θεόπαιδου*; Πώς αντιμετωπίζει λοιπόν κάθε συγγραφέας το παρελθόν; Με ποιον τρόπο τοποθετείται απέναντί του;

Σκοπός των ερωτήσεων αυτών είναι να βοηθήσουν τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι ο συγγραφέας ιστορικών μυθιστορημάτων δεν καταφέρνει να αποποιηθεί την υποκειμενικότητα της εποχής του και της προσωπικής του ταυτότητας, πολύ περισσότερο, διεκδικεί να μην αποποιηθεί το υποκειμενικό του βλέμμα. Τοποθετείται λοιπόν απέναντι στην ιστορία φέροντας το βλέμμα της δικής του εποχής.

Ιδανικά θα μπορούσε εδώ να ενταχθεί και μια ενότητα που θέτει τα ίδια ερωτήματα σχετικά με την ιστορία: η ιστοριογραφία του 19^{ου} αιώνα κοιτάει με τον ίδιο τρόπο το Βυζάντιο όπως η ιστοριογραφία του 20^{ου} και του 21^{ου} αιώνα; Θέτει τα ίδια ερωτήματα; Εστιάζει στα ίδια σημεία; Ερμηνεύει με τον ίδιο τρόπο τις πηγές; Εδώ όμως δε θα επιχειρηθεί τέτοια προσέγγιση, κυρίως λόγω των χρονικών περιορισμών του σεναρίου.

Επισημαίνουμε στους μαθητές ότι στην επόμενη συνάντηση θα πρέπει να είναι έτοιμοι να παρουσιάσουν την εργασία τους. Για την επόμενη λοιπόν φορά κι εφόσον

ολοκλήρωσαν την πρώτη φάση της εργασίας τους, κατά την οποία βασισμένοι στις δικές τους παρατηρήσεις επιχείρησαν να διατυπώσουν τα χαρακτηριστικά του είδους, τους παραπέμπουμε και στην ενότητα [«Πρόσωπα και θέματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας»](#) της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#), ώστε να μελετήσουν αποσπάσματα θεωρητικών κειμένων σχετικά με το ιστορικό μυθιστόρημα. Η οδηγία μας είναι να χρησιμοποιήσουν την ενότητα, ώστε να επαληθεύσουν τις έως τώρα παρατηρήσεις τους και αντιστοίχως να τροποποιήσουν, αν χρειάζεται, το κείμενό τους. Ζητούμε επίσης να έχουν αναρτήσει το κείμενό τους στην ψηφιακή τάξη ως την επόμενη φορά, ώστε να μπορέσει να σχολιαστεί από τον εκπαιδευτικό αλλά και όποιον άλλο μαθητή θελήσει. Συγχρόνως θα πρέπει να έχουν ετοιμάσει μια σύντομη προφορική παρουσίαση σε πρόγραμμα παρουσιάσεων, που δε θα ταυτίζεται προφανώς με το γραπτό κείμενο που θα παραδώσουν, και να έχουν ορίσει εκείνον που θα την παρουσιάσει στην ολομέλεια της τάξης. Το κείμενο που θα διαβαστεί στην ολομέλεια θα ακολουθεί τις συμβάσεις του κειμενικού είδους της προφορικής παρουσίασης και μπορεί να συνοδεύεται από εικόνες, ήχους ή και όποιους άλλους σημειωτικούς πόρους κρίνουν τα παιδιά πως είναι απαραίτητοι για την παρουσίαση των απόψεών τους.

6^η ώρα

Η ώρα αυτή θα αφιερωθεί στην παρουσίαση της ομαδικής εργασίας που ολοκλήρωσαν ως τώρα οι μαθητές. Εφόσον όλες οι ομάδες ασχολήθηκαν με τα ίδια αποσπάσματα και είχαν οι εργασίες τους το ίδιο θέμα, δε θεωρούμε πως είναι απαραίτητο να παρουσιάσουν προφορικά όλες οι ομάδες την πλήρη μορφή της εργασίας τους. Κάποιες από τις ομάδες μπορούν να αναλάβουν, καθεμιά ξεχωριστά, να απαντήσουν σε ένα από τα ερωτήματα που τέθηκαν κι οι υπόλοιπες να σχολιάσουν την τοποθέτηση των υπολοίπων. Ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει όπου αυτό είναι απαραίτητο, κάνοντας διευκρινιστικές ερωτήσεις, ζητώντας από τους εκπροσώπους των ομάδων να αναδιατυπώσουν σημεία τα οποία δεν παρουσίασαν επαρκώς ή δε στήριζαν με σαφήνεια.

Μετά την παρουσίαση ακολουθεί συζήτηση όπου τα παιδιά διατυπώνουν ίσως διαφωνίες, προσθέτουν τη δική τους οπτική, κάνουν τις δικές τους επισημάνσεις. Μετά το τέλος της συζήτησης αυτής ενημερώνουμε τους μαθητές πως τις επόμενες ώρες θα ασχοληθούμε με την αξιολόγηση ιστοσελίδων που αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη περίοδο της βυζαντινής ιστορίας, ενώ στην τελευταία ώρα θα γράψουν δικά τους αφηγήματα τα οποία θα ακολουθούν τις συμβάσεις του ιστορικού μυθιστορήματος. Οι ιστοσελίδες που θα αξιολογήσουμε και τα αφηγήματα που θα γράψουν τα παιδιά μπορούν να βασίζονται, κατόπιν επιλογής του εκπαιδευτικού, σε κάποια από τις περιόδους που εξετάσαμε ως τώρα μέσα από τα λογοτεχνικά αποσπάσματα (α' μισό 9^{ου} αιώνα- Αγαπητός, αρχές 11^{ου} αιώνα- Δούκα, μέσα 14^{ου} αιώνα- Θεοδωρίδης) ή θα μπορούσαμε και να αξιοποιήσουμε κάποια περίοδο που βρήκαν οι μαθητές ενδιαφέρουσα στο μάθημα της βυζαντινής ιστορίας που διδάσκεται στη Β' Λυκείου.

Για τις ανάγκες του συγκεκριμένου σεναρίου παίρνουμε ως δεδομένο ότι αξιολόγηση ιστοσελίδων και αφηγήματα των μαθητών θα εστιάσουν στην εποχή των Κομνηνών. Ζητούμε λοιπόν από τα παιδιά να επισκεφθούν κάποιες ιστοσελίδες αφιερωμένες στη συγκεκριμένη περίοδο: [αφιέρωμα](#) της ιστοσελίδας [defencenet](#) στον Αλέξιο Α' Κομνηνό και την αντίστοιχη ενότητα από την [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού. Στη φάση αυτή δε ζητούμε από τους μαθητές να κάνουν τίποτε άλλο παρά να περιηγηθούν την ιστοσελίδα, να διαβάσουν τα κείμενα που είναι αφιερωμένα στην περίοδο που μας ενδιαφέρει και να κρατήσουν κάποιες επισημάνσεις κατά νου σχετικά με το περιβάλλον διεπαφής κάθε ιστοσελίδας.

Γ' φάση-μετά την ανάγνωση): δύο (2) ώρες (σχολικό εργαστήριο πληροφορικής)

7^η ώρα

Η τάξη συγκεντρώνεται στο εργαστήριο της πληροφορικής και ενημερώνουμε και πάλι τα παιδιά ότι η ώρα αυτή θα αφιερωθεί στην εξακρίβωση των κριτηρίων βάσει των οποίων αξιολογούμε την εγκυρότητα μιας ιστοσελίδας. Ήδη από την

προηγούμενη φορά τους έχει ζητηθεί να επισκεφθούν κάποιες ιστοσελίδες σχετικές με τους Κομνηνούς –ή όποια άλλη περίοδο της βυζαντινής ιστορίας έχει καταλήξει η τάξη ότι θα ήθελε να μελετήσει σε αυτή τη φάση. Τους ζητείται να περιγράψουν τις ιστοσελίδες τις οποίες επισκέφτηκαν: ποια από τις δύο θα προτιμούσαν ως πηγή αν έπρεπε να συντάξουν κάποια σχολική εργασία; Σε ποια κριτήρια στηρίζουν την επιλογή τους; Όταν αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο, καταφεύγουν σε κάποιες συγκεκριμένες ιστοσελίδες ή σε όποια τους παρουσιάσει πρώτη η μηχανή αναζήτησης; Ξέρουν τον τρόπο με τον οποίο κατατάσσονται οι ιστοσελίδες στις μηχανές αναζήτησης; Είναι ασφαλές κριτήριο η επισκεψιμότητα μιας ιστοσελίδας; Τι τους προδιαθέτει θετικά και τι αρνητικά σε μια ιστοσελίδα; Ποιος είναι ο τρόπος με τον οποίο αντλούν πληροφορίες από το υλικό που φιλοξενούνται σε κάποια ιστοσελίδα; Σκοπός της συζήτησης είναι να αναδειχθούν τα κριτήρια βάσει των οποίων λαμβάνουν ήδη αποφάσεις οι μαθητές σχετικά με τις διαδικτυακές πηγές τις οποίες εμπιστεύονται για την πληροφόρησή τους. Ο εκπαιδευτικός δεν επεμβαίνει ρυθμιστικά στις απαντήσεις των παιδιών, απλώς επιχειρεί με κατάλληλες ερωτήσεις να αναδείξει τη λογική βάσει της οποίας κινούνται οι μαθητές στην επιλογή ιστοσελίδων στις οποίες θα ανατρέξουν.

Παραπέμπονται στη συνέχεια στο [φύλλο εργασίας 4](#) και εκεί τους ζητείται, αφού επισκεφθούν εκ νέου τις ιστοσελίδες, να αξιολογήσουν το περιεχόμενο τους βασισμένοι στα κριτήρια τα οποία θέτει το [πρόγραμμα](#) πληροφορικού γραμματισμού που εκπόνησε η βιβλιοθήκη του Αλεξάνδρειου Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης. Συζητούν μεταξύ τους και στη συνέχεια γράφουν σύντομο κείμενο δικαιολογώντας τις επιλογές τους όσον αφορά την αξιολόγηση των ιστοσελίδων που επισκέφθηκαν.

Καμία από τις δύο ιστοσελίδες –προφανώς όχι η πρώτη αλλά ούτε και η δεύτερη– δεν προτείνονται ως ιδανικές ή κατάλληλες για την άντληση πληροφοριών σχετικά με το Βυζάντιο και δεν είναι άλλωστε αυτός ο στόχος της δραστηριότητας. Στόχος είναι να εξοικειωθούν τα παιδιά με κάποια κριτήρια βάσει των οποίων μπορούν να αποφασίζουν από πού θα αντλήσουν πληροφορίες και να ανιχνεύουν τον

βαθμό εγκυρότητας των πληροφοριών αυτών, και κυρίως να ευαισθητοποιηθούν ως προς το γεγονός πως το διαδίκτυο δεν είναι κάποιος ουδέτερος χώρος όπου παρέχονται πληροφορίες οι οποίες δεν υπάρχει ανάγκη να υπόκεινται σε έλεγχο. Ο ιστορικός λόγος του διαδικτύου, όπως και κάθε λόγος, είναι ιδεολογικά χρωματισμένος και είναι σημαντικό να αποκτήσουν οι μαθητές τη δεξιότητα να διακρίνουν αυτά που περισσότερο ή λιγότερο υπόρρητα τίθενται ως προγραμματική στόχευση σε διάφορα διαδικτυακά κείμενα.

Σημαντικό επίσης θεωρούμε να μη δοθεί η εντύπωση πως παραιτούμαστε από το αίτημα διατύπωσης υπεύθυνου λόγου σχετικά με το παρελθόν: είναι σημαντικό να αναδειχθεί στη συζήτηση ότι ίσως να πρέπει να παραιτηθούμε από τη βεβαιότητα της αντικειμενικότητας αλλά από την άλλη το αίτημα της συνειδητοποίησης της υποκειμενικότητας παραμένει. Σκοπός να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές στο ότι η θέαση του παρελθόντος γίνεται μέσα από τον φακό του παρόντος αλλά και στο ενδεχόμενο της ιδεολογικής χρήσης της ιστορίας –φαινόμενο που οι μαθητές μας συναντούν συχνά στο Διαδίκτυο, συχνά χωρίς την απαραίτητη προετοιμασία, ώστε να το αντιμετωπίσουν.

Στο τελευταίο τμήμα της διδακτικής ώρας ζητούμε από τις ομάδες να παρουσιάσουν τα συμπεράσματά τους στην ολομέλεια της τάξης: μπορεί εθελοντικά κάποια ομάδα να αναλάβει την παρουσίαση και στη συνέχεια οι υπόλοιπες να συμπληρώσουν με τις δικές τους απόψεις, να διαφοροποιηθούν, να αντιπροτείνουν ή και να συμπληρώσουν τις τοποθετήσεις των υπολοίπων με τις δικές τους παρατηρήσεις, τα δικά τους συμπεράσματα. Είναι όμως δυνατό και να αναλάβει κάθε ομάδα την παρουσίαση μιας μόνο ενότητας και στη συνέχεια να ακολουθήσει η συζήτηση όπως περιγράφηκε και παραπάνω. Ο εκπαιδευτικός θέτει ερωτήσεις για να εμβαθύνει τη συζήτηση, αν θεωρεί ότι τα παιδιά μπορούν να ανταποκριθούν, επιμένει όπου εντοπίζει αντιφάσεις, ανακρίβειες, κενά στον συλλογισμό ή την επιχειρηματολογία των ομάδων, βοηθά ώστε να φωτιστεί η συλλογιστική πίσω από τις επιλογές των παιδιών.

Καθώς η ώρα προχωρά προς το τέλος της, αναθέτουμε στα παιδιά για την επόμενη φορά να γράψουν, είτε ομαδικά είτε ατομικά, ένα αφήγημα το οποίο θα τοποθετείται στην εποχή του Αλέξιου Κομνηνού: το αφήγημά τους θα ακολουθεί τις συμβάσεις του είδους του ιστορικού μυθιστορήματος. Πληροφορίες για το ιστορικό περιεχόμενο τις οποίες μπορούν να εκμεταλλευτούν στην αφήγησή τους μπορούν να αντλήσουν από πηγές τις οποίες μελέτησαν ως τώρα ή και να αναζητήσουν νέες, είτε διαδικτυακές είτε βιβλιογραφικές. Προτρέπουμε τα παιδιά να σκεφτούν πρώτα, και να συζητήσουν, αν πρόκειται για ομαδική συγγραφή, τον τρόπο με τον οποίο θα εκμεταλλευτούν τις συμβάσεις του ιστορικού μυθιστορήματος, ώστε να αναδείξουν αυτό που θέλουν να αποτυπώσουν στο αφήγημά τους. Καλό θα είναι μεταξύ της έβδομης και της τελευταίας ώρας του σεναρίου να μεσολαβήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα, ώστε να δοθεί επαρκής χρόνος στα παιδιά να ερευνήσουν το ιστορικό πλαίσιο της περιόδου όπου θα τοποθετηθεί το αφήγημά τους.

8^η ώρα

Η τελευταία ώρα του σεναρίου είναι αφιερωμένη στην παρουσίαση των αφηγημάτων των παιδιών και η διδασκαλία μπορεί να μεταφερθεί στη σχολική τάξη. Με δεδομένο ότι μια ώρα δεν επαρκεί για να παρουσιαστούν τα αφηγήματα όλων των ομάδων –ή και ατόμων αν κάποιος επιλέξει να εργαστούν ατομικά– και να εξελιχθεί και συζήτηση σε ένα ικανοποιητικό εύρος και βάθος, θα μπορούσε να περιοριστεί η διαζώσης παρουσίαση στις εργασίες κάποιων μόνο ομάδων ή ατόμων. Οι υπόλοιπες εργασίες μπορούν να αναρτηθούν στην ψηφιακή τάξη και να σχολιαστούν εκεί από τους μαθητές και τον διδάσκοντα. Αυτό μπορεί να έχει αποφασιστεί ήδη από την προηγούμενη ώρα κι έτσι η δημοσίευση και ο σχολιασμός κάποιων αφηγημάτων να έχει προηγηθεί της τελευταίας ώρας.

Μετά την ανάγνωση των αφηγημάτων ξεκινά η συζήτηση της ολομέλειας: σε αυτή τη φάση μας ενδιαφέρει ο ρόλος του διδάσκοντα να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο διακριτικός και ο διάλογος να γίνει μεταξύ των ίδιων των παιδιών. Περισσότερο από το να απαντούν σε ενδεχόμενες ερωτήσεις του διδάσκοντα, μας

ενδιαφέρει οι μαθητές να σχολιάσουν τα αφηγήματα που παρουσιάζονται στην ολομέλεια με βάση όσα έμαθαν τις προηγούμενες ώρες. Αναμένουμε λοιπόν τα παιδιά να μπορούν να σχολιάσουν τους τρόπους, γλωσσικούς, αφηγηματικούς, πραγματολογικούς, με τους οποίους ανασυστήνεται το παρελθόν, να σχολιάσουν την εικόνα της συγκεκριμένης βυζαντινής περιόδου που αποτυπώνεται στο αφήγημα καθώς και το αν προσκρούει ή όχι στην πρότερη εικόνα που είχαν οι ίδιοι ως αναγνώστες για την περίοδο αυτή, να σχολιάσουν τι επέλεξαν οι συμμαθητές τους να αναδείξουν ως θέμα, να σχολιάσουν σε ποιον ή ποιους δίνουν λόγο οι συμμαθητές τους για την εξιστόρηση της ιστορίας τους και τον τρόπο με τον οποίο αυτό επηρεάζει την αφήγησή τους, να εικάσουν σχετικά με τα στοιχεία εκείνα τα οποία οι συμμαθητές τους άντλησαν από κάποιο ιστοριογραφικό κείμενο ή κάποια ιστορική πηγή και τα στοιχεία εκείνα τα οποία πρόσθεσε η δική της φαντασία ή, περισσότερο ίσως, η δική τους πρόσληψη του παρελθόντος.

Σε επόμενο επίπεδο μας ενδιαφέρει να σχολιάσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο απηχείται –αν απηχείται– το παρόν στο ιστορικό αφήγημα, τις αξίες, τις νοοτροπίες, τις στάσεις του παρόντος που μεταφέρονται στην αποτύπωση του παρελθόντος: πώς επηρεάζει η συγχρονία των παιδιών, το βλέμμα του σήμερα τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν και αποτυπώνουν το παρελθόν; Περαιτέρω, ανάλογα με την αναγνωστική ωριμότητα της ομάδας, μπορούν να τεθούν και τα εξής: γιατί διαφέρουν στην αποτύπωση του παρελθόντος τα μυθοπλαστικά κείμενα που διαβάστηκαν μες στην τάξη, ενώ εκκινούν από την ίδια ιστορική περίοδο; Αδυνατίζει τα αφηγήματα η τυχόν απομάκρυνση από το ιστορικό πλαίσιο; Οι λογοτεχνικοί τους στόχοι επηρεάζονται από την αποτύπωση, πιστή ή όχι, του παρελθόντος; Έχει δικαίωμα κάποιος που γράφει μυθοπλασία εμπνευσμένη από κάποια ιστορική περίοδο να μην είναι πιστός στην αποτύπωση του παρελθόντος; Στο τμήμα αυτό της συζήτησης ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει ενεργότερο ρόλο, αν τυχόν δεν προχωρήσει προς αξιοποίηση της κατεύθυνσης αυτής ο σχολιασμός των παιδιών. Και πάλι όμως προσπαθεί, όπως και στο πρώτο μέρος της συζήτησης, να αφεθεί η πρωτοβουλία στα

ίδια τα παιδιά, να επιχειρήσουν οι μαθητές να αποκαλύψουν τους μηχανισμούς βάσει των οποίων κινήθηκαν είτε ως συγγραφείς είτε ως αναγνώστες.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1

Βασισμένοι στο απόσπασμα από το Ένας σκούφος από πορφύρα που διαβάσατε θα προσπαθήσουμε να συνάγουμε κάποια συμπεράσματα σχετικά τα χαρακτηριστικά του ιστορικού μυθιστορήματος, συγκεκριμένα τη σχέση του γραμματειακού αυτού είδους με τον χρόνο στον οποίο τοποθετούνται τα γεγονότα της αφήγησης και την ταυτότητα του πρωταγωνιστή.

Συζητήστε μεταξύ σας τα εξής:

- Σε ποια περίοδο διαδραματίζεται το απόσπασμα που διαβάσατε; Εκμεταλλευτείτε τα στοιχεία που δίνει το ίδιο το κείμενο και κάντε, αν σας χρειάζεται, και σχετική έρευνα στο διαδίκτυο.

Αν δυσκολευτείτε, συμβουλευτείτε τη βάση της [Βιβλιονέτ](#) όπου δίνονται λεπτομέρειες για το συγκεκριμένο βιβλίο.

- Με ποιους τρόπους αποδίδεται η περίοδος αυτή; Ποιες σχετικές πληροφορίες σας δίνονται στο κείμενο; Θεωρείτε πως αποδίδεται πιστά το ιστορικό περιεχόμενο; Θεωρείτε πως ήταν στόχος της συγγραφέα η πιστή αποτύπωση της εποχής; Υπάρχουν τυχόν αναφορές οι οποίες αποκαλύπτουν ιδιαιτερότητες του παρελθόντος; Τι ατμόσφαιρα δημιουργεί το σκηνικό αυτό το οποίο αξιοποιεί η συγγραφέας και πώς επηρεάζει την αφήγησή της;

Αν χρειάζεστε βοήθεια στην εξακρίβωση των παραπάνω, ανατρέξτε είτε στο αντίστοιχο κεφάλαιο του σχολικού βιβλίου είτε και στην [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού που είναι αφιερωμένη στην ελληνική ιστορία. Επηρεάζει η ιστορική συγκυρία όσα εξιστορεί ο αφηγητής;

- Διαβάστε επίσης ένα μικρό [απόσπασμα](#) από το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου *Οι νεκροί περιμένουν* και αναζητήστε το βιβλίο στη βάση της [Βιβλιονέτ](#). Εντάσσεται και το κείμενο αυτό στα ιστορικά μυθιστορήματα; Πριν απαντήσετε,

προσέξτε τη χρονολογία συγγραφής και έκδοσης του βιβλίου αλλά και το χρονικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα γεγονότα που εξιστορούνται.

- Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής στο κείμενο της Δούκα; Πώς περιγράφεται μέσα στο κείμενο; Ποια χαρακτηριστικά του αποδίδονται; Τι δυνατότητες δίνει στη Δούκα η επιλογή αυτή; Τι περιορισμούς δημιουργεί;
- Κρατήστε σημειώσεις από τη συζήτησή σας ώστε στο τελικό σας κείμενο να ενσωματώσετε τις παρατηρήσεις της ομάδας σας σχετικά με τη σχέση των ιστορικών μυθιστορημάτων με τη χρονική περίοδο στην οποία τοποθετείται η δράση τους καθώς και το πρόσωπο που επιλέγεται ως πρωταγωνιστής.

Φύλλο εργασίας 2

Στο μεσοδιάστημα από την προηγούμενη φορά διαβάσατε αποσπάσματα από το *Ένας σκούφος από πορφύρα* αφιερωμένα στην Άννα Κομνηνή. Σε αυτή την ώρα θα μελετήσουμε συγκριτικά ιστοριογραφικά κείμενα τα οποία αποτυπώνουν με τον δικό τους τρόπο την ιδιαίτερη αυτή γυναίκα.

- Θα ξεκινήσουμε από το λογοτεχνικό κείμενο. Πάνω στα αποσπάσματα που μελετήσατε σημειώστε καθένας μόνος τα σημεία εκείνα για τα οποία θεωρείτε πως η συγγραφέας βασίστηκε στη μελέτη των πηγών και τα σημεία εκείνα τα οποία θεωρούν ότι συμπλήρωσε με τη δημιουργική της φαντασία και συζητήστε έπειτα τις επισημάνσεις σας με την ομάδα σας. Τι σας οδήγησε στην άποψη που σχηματίσατε; Πώς χειρίζεται ένας συγγραφέας το ιστορικό υλικό που έχει στη διάθεσή του;

- Μελετήστε έπειτα στη συνέχεια την ενότητα για τους Κομνηνούς από την [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και τα φωτοτυπημένα αποσπάσματα από τις ιστορικές μελέτες του Οστρογκόρσκι και της Χέριν και συγκρίνετε μεταξύ τους τα κείμενα, το λογοτεχνικό από τη μια και τα ιστοριογραφικά από την άλλη.

- Οι παρακάτω ερωτήσεις μπορεί να βοηθήσουν τη συζήτησή σας: Τι αποτελεί αντικείμενο μελέτης της ιστορίας και για ποια ζητήματα ενδιαφέρεται η λογοτεχνία; Πώς αντιμετωπίζει κάθε κείμενο τα πρόσωπα; Πώς αποδίδεται η Άννα Κομνηνή σε κάθε κείμενο; Τι ενδιαφέρει τον κάθε συγγραφέα σχετικά με το πρόσωπο αυτό; Διαφοροποιείται η εικόνα της έτσι όπως αποδίδεται σε κάθε κείμενο; Ποια εικόνα της βρίσκετε οι ίδιοι περισσότερο θελκτική και γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό; Με ποιους λεκτικούς τρόπους αποδίδονται γεγονότα ή χαρακτηρισμοί που συναντώνται και στα δύο είδη κειμένων; Διαφοροποιείται από κείμενο σε κείμενο ο τρόπος με τον οποίο αποδίδονται γεγονότα και χαρακτηρισμοί;

- Συμπυκνώστε τη συζήτησή σας σε σημειώσεις οι οποίες θα ενταχθούν στο τελικό σας κείμενο σχετικά με τη σχέση του γραμματειακού είδους των ιστορικών μυθιστορημάτων με την ιστορία, σχετικά με τη σχέση τελικά της λογοτεχνίας με την ιστορία.

Φύλλο εργασίας 3

Στο μεσοδιάστημα από την προηγούμενη φορά διαβάσατε αποσπάσματα από ιστορικά μυθιστορήματα στα οποία αναφέρονται και άνθρωποι από άλλες εθνότητες και οι σχέσεις τους με τους Βυζαντινούς. Σε αυτή την ώρα θα μελετήσουμε λοιπόν συγκριτικά ιστοριογραφικά κείμενα τα οποία αποτυπώνουν με τον δικό τους τρόπο τις σχέσεις των Βυζαντινών με άλλους λαούς.

- Πριν ξεκινήσετε τη συζήτησή σας μελετήστε από την ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Βουλγάρων και Βυζαντινών, την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Αράβων και Βυζαντινών καθώς και την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Λατίνων και Βυζαντινών κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο.
- Πώς αποτυπώνονται οι Βούλγαροι στο κείμενο της Δέλτα; Ποιες ιδιότητες τους αποδίδονται; Με ποιους λεκτικούς τρόπους γίνεται αυτό;
- Εντοπίζετε κάποιες συγκεκριμένες αξίες και στάσεις να αναδεικνύονται μέσα στο κείμενο της Δέλτα; Εντοπίζετε κάτι αντίστοιχο στα άλλα κείμενα; Πώς διαβάζεται από έναν σημερινό αναγνώστη το κείμενο της Δέλτα; Φαίνονται υπερβολικές οι επιλογές και τα συναισθήματα των ηρώων της; Φαίνεται ακραίος ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζονται οι Βούλγαροι;
- Θεωρείτε πως κάποιο από τα κείμενα που διαβάσατε θέτει κάποιον στόχο ως προς την ιστορία και τον διδακτικό της προς εμάς ρόλο της; Αν ανατρέξετε και στην [ιστορία](#) της εποχής της Δέλτα, το κείμενό της διαβάζεται διαφορετικά;
- Ο τρόπος με τον οποίο αποτυπώνονται οι αραβοβυζαντινές σχέσεις συμφωνεί με τη σχέση του Λέοντα με τον άραβα φίλο του; Υπήρξαν ή όχι τέτοιου είδους σχέσεις;

- Τις παραμονές της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους, λίγες δεκαετίες μετά τα όσα συμβαίνουν στο *Θεόπαιδο* ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γεννάδιος φέρεται να είχε πει πως προτιμά στην Πόλη «καλύτερα τουρκικό φακίόλι παρά καλύπτρα λατινική» συμπεκνώνοντας έτσι την καχυποψία και την απέχθεια μεγάλου μέρους των Βυζαντινών, κληρικών και λαϊκών, για τους ετερόδοξους Λατίνους. Πώς σχολιάζετε, έχοντας υπόψη και τη ρήση αυτή, τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται ο Γρόλλιος στο απόσπασμα από τον Θεοδωρίδη;
- Πώς αντιμετωπίζει λοιπόν καθένας από τους τρεις συγγραφείς το παρελθόν; Με ποιον τρόπο τοποθετείται απέναντί του; Πώς βλέπει καθένας τους το παρελθόν; Ποια σχέση έχει με το παρελθόν καθένα από τα τρία κείμενα;
- Συμπυκνώστε τη συζήτησή σας σε σημειώσεις οι οποίες θα ενταχθούν στο τελικό σας κείμενο σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν το παρελθόν η ιστοριογραφία και τα ιστορικά μυθιστορήματα.

Φύλλο εργασίας 4

Περιηγηθείτε στις παρακάτω ιστοσελίδες όπου θα βρείτε υλικό για τη ζωή και τη δράση του βυζαντινού αυτοκράτορα Αλέξιου Α΄ Κομνηνού.

- [εδώ](#) για το αφιέρωμα της ιστοσελίδας defencenet στον Αλέξιο και
- [εδώ](#) για το λήμμα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τον ίδιο αυτοκράτορα

Βασισμένοι στη συζήτηση που κάναμε προηγουμένως αλλά και στα κριτήρια που σας δίνονται παρακάτω συζητήστε μεταξύ σας σχετικά με τη φερεγγυότητα των ιστοσελίδων που μελετήσατε στο μεσοδιάστημα από την προηγούμενη φορά.

- Ποια ιστοσελίδα σάς φαίνεται συνολικά περισσότερο αξιόπιστη;
- Ποιες ενστάσεις θα μπορούσατε να θέσετε ως προς τις ιστοσελίδες και με ποια επιχειρήματα;

Συμπυκνώστε τις απόψεις σας σε ένα σύντομο κείμενο λαμβάνοντας υπόψη και τις ερωτήσεις που προτείνει σχετικά το [πρόγραμμα](#) πληροφοριακού γραμματισμού που εκπόνησε το Αλεξάνδρειο Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να μεταφερθεί σε άλλη τάξη, αν επιλεγούν κείμενα τα οποία εστιάζουν σε διαφορετική χρονική περίοδο: οι επιλογές είναι πολλές τόσο για την αρχαία ιστορία και την Α΄ Λυκείου όσο και τη νεότερη ιστορία και τη Γ΄ Λυκείου. Αν επιλεγεί και πάλι διαθεματική διερεύνηση του θέματος με την ιστορία και σε περίπτωση που επιλεγούν γεγονότα της νεότερης ιστορίας –από την οποία έχουμε λογοτεχνικά κείμενα γραμμένα όχι ως ιστορικά μυθιστορήματα αλλά ως ζώσα πραγματικότητα της σύγχρονης του συγγραφέα εποχής (π.χ. Μικρασιατικός Πόλεμος και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος)–, θα ήταν ενδιαφέρον αν εξεταζόταν από κοινού κάποιο σύγχρονο των γεγονότων μυθιστόρημα και κάποιο ιστορικό μυθιστόρημα που εστιάζει στην ίδια περίοδο: εκεί θα ήταν νομίζω και περισσότερο ανάγλυφη η επίδραση του παρόντος στη θέαση του ιστορικού γεγονότος, ζήτημα το οποίο επιχείρησε να θέσει και το παρόν σενάριο.

Σε μια τάξη περισσότερο ώριμη αναγνωστικά από αυτήν που είχε η γράφουσα κατά νου γράφοντας στο σενάριο, θα ήταν επίσης ενδιαφέρον να εστιαστεί η μελέτη στα μεταμοντέρνα ιστορικά μυθιστορήματα, που εμφανίζονται και στην Ελλάδα μέσα στη δεκαετία του 1990 και των οποίων η προσέγγιση προς το παρελθόν «υποδεικνύει ότι η ιστορία δεν είναι ένα τελεσίδικο γεγονός, αλλά είναι κι αυτή μια γλωσσική κατασκευή που διαμορφώνεται ανάλογα με την οπτική κάθε εποχής, και κυρίως της εποχής του συγγραφέα» (Χατζηγεωργίου 2007).

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Για σενάριο που εξερευνά τη δυνατότητα να προσεγγιστούν οι στόχοι του μαθήματος της λογοτεχνίας με τη συνδρομή των ΤΠΕ προφανώς σημειώνεται στην παρούσα πρόταση μικρός βαθμός ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στη διδασκαλία: οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται αυστηρά εργαλειακά, χωρίς ουσιαστικά να προεκτείνεται η αξιοποίησή τους πέρα από τη δυνατότητα να συγκεντρωθεί υλικό από πηγές που διαφορετικά δε θα ήταν προσβάσιμες –ή τουλάχιστον εύκολα προσβάσιμες– και τη

δυνατότητα να συγκεντρωθεί, να διαμοιραστεί και να παρουσιαστεί σε όλη την ομάδα το υλικό αυτό, καθώς και όποιο υλικό παραχθεί κατά τη διάρκεια του σεναρίου. Εντούτοις θεωρούμε πως ο στόχος να καταλήξουν οι μαθητές σε κάποια κριτήρια αξιολόγησης ιστοσελίδων ιστοριογραφικού –και όχι μόνο– περιεχομένου δικαιολογεί τον αρχικό προσανατολισμό. Όπως σε κάθε σενάριο που προϋποθέτει την ανάγνωση εκτός σχολείου, η ανάθεση σχετικών δραστηριοτήτων αποτελεί ένα στοίχημα που δεν κερδίζεται πάντα: αν θεωρούμε ότι οι μαθητές δεν πρόκειται να διαβάσουν τα λογοτεχνικά κείμενα εκτός διδακτικών ωρών, μπορεί να προστεθούν μια-δυο ώρες, ώστε η ανάγνωση να γίνεται μέσα στην τάξη.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abrams, M. H. 2005. *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*. Αθήνα: Πατάκης.

Κοσμάς, Κ. 2002. *Μετά την ιστορία: ιστορία, ιστορικό μυθιστόρημα και εθνικές αφηγήσεις στο τέλος του εικοστού αιώνα*. Βερολίνο: Freie Universität Berlin. http://www.diss.fu-berlin.de/diss/receive/FUDISS_thesis_000000001336 [20-07-14]

Χατζηγεωργίου, Ν. 2007. Λήμμα «ιστορικό μυθιστόρημα». Στο *Λεξικό της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα. Έργα. Ρεύματα. Όροι*, 936-938. Αθήνα: Πατάκης.